

Sagalassos'u gördüğümde...

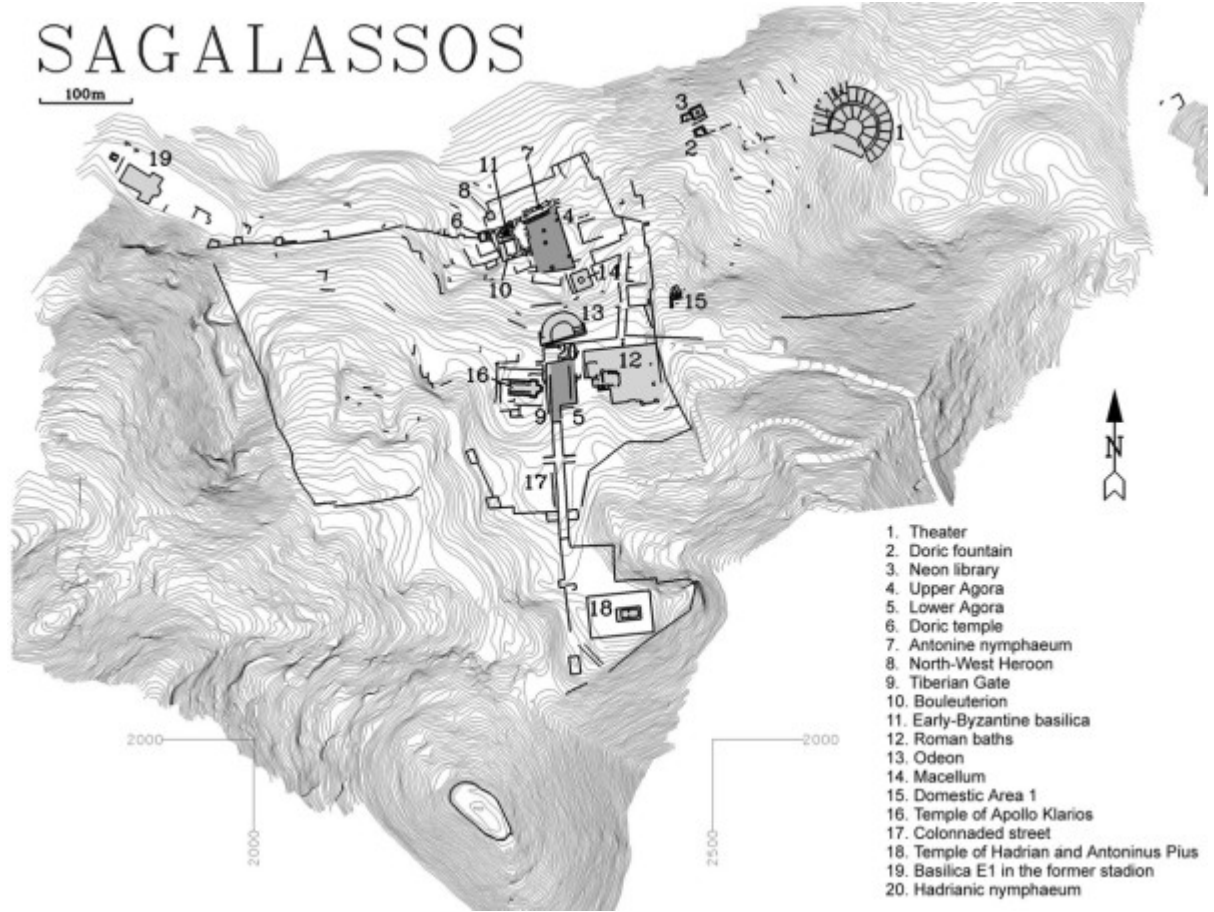
Akın Atauz

20/05/2017

Bu kenti görmek, beni fena halde yıktı diyebilirim.

Beri yandan da inanılmaz bir zevk aldım, bu kenti gezmekten.

Bu kente neden hayran olduğum zaten çok açık. Onu yazmayacağım. Ama neden yıkıldım, bu kenti gezerken ve sonrasında neler düşündüm, onları yazacağım.

Burası Psidia'nın Helenistik dönemden başlayarak Roma ile görkeminin doruğuna kavuşmuş kentlerinden biri. Küçük Asya'nın batısında, güneyinde hatta iç bölgelerinde Frigya'ya doğru, bu kente benzer belki binlerce yerleşme var. Hitit kentlerini ve ticaret kolonilerini, Karadeniz kıyısındaki kentleri, Ermenistan'ı (küçük ve büyük), daha doğudaki ve Mezopotamya'ya doğru olanları, saymıyorum bile...

Sagalassos, Torosların üzerinde, Akdeniz'den oldukça uzak bir konumda, şimdiki yol ağının oldukça dışında. Ama Roma döneminde, hem Akdeniz'le (Likya kentleri ve limanları), hem Anadolu'nun iç kısımlarıyla hem de çevresindeki diğer kentlerle olan bağlantılarının, güçlü bir yol ağı ile kurulmuş olduğunu kestirmek güç değil.

Sagalassos hakkında, sadece gördüklerim üzeninde düşündüklerimi yazıyorum. Kent, olağanüstü güzellikte bir kent. Doğanın içine, Torosların güney yamaçlarına usturuplu bir biçimde ilişivermiş. Bu nedenle yokuşu bol bir kent. Ama bu, onun kendisine uygun büyüklüklerde kamusal açık alanlar, düz açıklıklar, meydanlar ve pazar yerleri yaratmasını engellememiş.

Benim için büyüleyici olanın ne olduğunu artık hemen yazmalıyım: Burası, nüfusu 5 000 civarında olan bir kent. Hemen aşağıdaki Ağlasun'u düşünecek olursak, orası da 4 000 nüfuslu. Türkiye'de bildiğiniz 5 000'lik yerleşimleri (köy ile kasaba arası olan yerleri) bir düşünün. Hatta gördüğünüz diğer ülkelerdeki, Avrupa'da ve Asya'da, Amerika'da gördüğünüz ve nüfusu 5 000 civarında olan yerleri bir düşünün.

Sagalassos, küçük bir kent. Nüfusu toplam 5 000 kişi civarında, belki 10 000'e kadar da büyümüş olabilir... Buralar, şimdi Burdur dediğimiz Psidia' da, Toros yamaçlarında yerleşmiş Küçük Asya halklarından küçük bir bölümün yaşadığı yerler. Ama burada yaşamış olan insanlar, kabaca 2 000 yıl önce, içinde yaşayacakları kente öylesine bir özen göstermişler ve onun güzel, yaşanası ve kentin içinde bulunmanın herkese mutluluk ve zevk veren bir yer olması için, öylesine müthiş bir bilgelik göstermişler ki, kalıntıların küçük bir kısmı bile, bunu kanıtlamaya yetiyor.

Sagalassos kadar kentin güzelliğine, bütünlüğüne ve sahip olması gereken kentsel işlevlerine [meydanlar, çeşmeler, bouleuterion (kent meclisinin toplandığı yer), kütüphane, tiyatro, hamam, pazar yeri (borsa da olabilir deniliyor) ve tapınaklar, heroon ve belki stadyum vb] kaç kentin özen göstermiş olduğunu ve bunlardan kaçının, kentsel mekanın bütünlüğü ve harmonisi içinde bir kent bütünlüğüne kavuşturulmuş olduğunu, gözünün önüne getirin. Örneğin, Ağlasun’u hatırlayın. Ancak şunu da hatırlatmadan geçmek istemiyorum: Ağlasun da güzel bir yer. Ancak kırsal yönü ağır basan ve kolay kolay “kent” diyemeyeceğimiz bir yer. Burada üzerinde durmak istediğim konu, Sagalassos’un bir yerleşim olarak, nüfusu bunca küçük olmakla birlikte, kent olmak, kentsel estetik değerler yaratmak ve onlarla yaşamak için bunca özenli davranmış olması.

Burası küçük bir kent, ama hem kentin görkemini, hem de kendi ölçeğinde, içinde bulunduğu uygarlığın (Helen ve sonra Roma) sağladığı bütün kazanımları nasıl değerlendirildiğini görüyoruz. Bu uygarlığı benimseyen 2 000 yıl önceki hemşerilerimiz (bildiğimiz tarımcı ve hayvancılık, yapan basit Toros halklardı, biraz da ticaret ve esnafılık/ zanaatkârlık yapıyorlardı sanırım), bu uygarlıkları kentlerine, kendi yerleşimleri ölçeğinde, ama oranları, estetik standartları ve değerleri mükemmel bir biçimde kullanarak, yansıtmayı bilmişler. Uygarlığın bu kentte kendini nasıl gerçekleştirdiğini, kentin açık mekanlarından, mimari eserlerden, heykellerinden anlıyoruz. Ama bir akşam tiyatrolarına gidebilseydik, belki oynayan oyunda, ya da koronun anlattıklarında veya kütüphanelerine girebilseydik, okudukları metinlerde ve edebiyatta da, görecektik.

Yaptıkları ticaret nasıl işliyordu, kent meclisinde kentin işleyişi ve geleceği üzerine nasıl tartışılıyordu, kentsel gelişmenin maliyeti nasıl karşılanıyordu, nasıl spor yapıyorlardı vb, bunları Sagalassos'a özgü haliyle bilmiyoruz. Roma uygarlığının bir parçası olduğuna göre, burada da köle emeği kullanılıyordu ve egemen sınıfların diğerleri üzerindeki şımarık baskısı, belki bu kentte de vardı. Hatta belki bu kentten bazıları, mevsimine göre korsanlık yapıyordu,

Biliyorum, her şey, yukarıda yazdığım kadar mükemmel değildi. Ama yine de düşünüyorum: Sagalassos, bu kadar küçük bir kent, nasıl kendi kentsel mekanını bu kadar büyük bir özen ve üstün bir estetik duygusu ile gerçekleştirmeyi başarabildi? Helen ve Roma uygarlıkları, birbirinden bunca uzak, aralarında binlerce kilometre olan kentlere nasıl kendi özgün değerlerini ve anlayışlarını, standartlarını böylesine kusursuz bir biçimde aktarabildi? (Bugün, AB standartlarının oluşturulması ve uygulanması, uygulamaların denetlenmesi vb için bunca geniş bir bürokratik ağ olduğunu düşünürsek, bu, nerdeyse her kentte kendiliğinden gelişen kültürel aidiyet, insanı şaşırtıyor.)

Burası, insan ölçeğinde bir kent. İnsan, kendini ne cüceleşmiş hissediyor, ne de önemsizleşiyor. Tam tersine, anlıyorum ki insana, yani bana/ bu kente gelecek herkese önem verilmiş. Doğal veriler ve insanın estetik değerleri önemsenmiş. Kent, doğa ile uyum içinde kurulmuş, onu ezmemiş ve onu yeniden biçimlendirmemiş. Eğimini, güneşini, sularını, bitkisini, dağların taşını, doğal topografyasını, mümkün olduğunca iyi kullanmaya özen göstermiş. Belli ki bu kentte, harmoni ve uyum içinde, pek öyle kavgalı-dövüslü olmayan, kültür düzeyi gelişkin kentliler yaşıyordu. Belli ki bu kent halkı, hep birlikte ortak ürünleri olan kentin nasıl güzelleşebileceğine (ve diğer kentsel sorunların nasıl çözülebileceğine) dair, birbiriyle konuşabiliyor, karar alıyor ve uygulayabiliyorlardı.

Sagalassos'luların, en iyi mermeri Afyon'dan veya başka bir yerden getirmek, en iyi heykeltıraşları bulmak, en iyi mimarlarla çalışmak ve olağanüstü maharetli taş ustalarıyla o taşları bir nakış gibi işlemek ve o çeşmeleri, o kamusal meydanları ve Pazar yerlerini, heroon'u, tiyatroyu, kütüphaneyi vb yapmak üzere, bu ısrarlı çabayı yüzyıllarca nasıl sürdürmüş olduklarını anlamak için, sadece kente bakmak yetiyor.

Tekrar en başta söylediğime, yani Sagalassos'u görmenin benim için neden bir yıkım olduğu konusuna geri dönecek olursak, biliyorum ki, artık Burdur'da, hatta Anadolu'nun her hangi bir yerinde, daha da kötüsü belki dünyanın her hangi bir yerinde, bu kadar güzel 5 000 kişilik bir kent kurulmayacak.

Hiçbir plancı, bugün ne Türkiye'de ve belki de dünyanın başka bir yerinde, Sagalassos kadar güzel bir kent planlayamayacak. Plancıların olmamasından da kötüsü, artık böyle bir kent halkı da olmayacak. Dünyanın neresinde, böyle bir kent topluluğu bir araya gelip, kendi küçük kentlerinin böylesine güzel, yaşanabilir kent yapacak? Bir sanat eseri yaratır gibi, kenti tek tek her bir taşından bütünlüğüne kadar titizlikle gözetecek? Hem kamusal açık mekanları, hem de, tek tek görkemli mimari eserleri ile böyle bir kent yaratmak için uğraşacak? Uğraşsa bile, böyle bir kentin yaratılması için gereken parayı (kamusal bütçeyi) nereden bulacak? Balsa bile, böylesine korkunç bir savaş ve mücadele alanına dönmüş, sağcı nefretin bütün halkların gözünü bürümüş olduğu bir dünyada, kentlerini/ kentsel yaşamlarını ne kadar sürdürebilecekler?

Bugünün dünyasında, artık Sagalassos gibi bir kent yaratılamayacak. Artık Sagalassos'lular gibi, küçücük bir kenti, üstün bir estetik ve bilgelik donanımıyla kurmak isteyen barışçıl ve kültürel iklimle kendiliğinden eğitilmiş kentlileri, bulamayacağız. Artık böyle bir kenti düşünebilecek/ düşleyecek plancılar da olamayacak... Bugün görebileceğimiz, ancak ürettiği 5-10 000 kişilik konut sitesini/ konut birimlerini en yüksek fiyata satmak isteyen müteahhitlerin, yapıların üzerine yapıştırmalar gibi ekledikleri görgüsüzlükler, beğenisizlikler ve “mış gibi” yapmalar/ ucuz ve yapay taklitler olacak...

Dünya, kendi tarihine göre kısacık bir dönemde, nasıl bu duruma geldi?

İşte beni yıkan bu düşünceler oldu.

Ancak Sagalassos'u görmek, bu öz yıkımı göze almaya degecek kadar müthiş bir kazanım.

Akin Atauz